Suomen pelastusalan ammattilaiset SPAL ry
Vernissakatu 6
01300 Vantaa
toimisto@spal.fi

Sosiaali- ja terveysvaliokunta
StV@eduskunta.fi

ASIA

Hallituksen esitys HE 241/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi

LAUSUNTO

Suomen pelastusalan ammattilaiset SPAL ry kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto otsikkoasiassa. SPAL antaa asiassa seuraavan lausunnon:

Lausunnon ydinviestit

- Pelastustoimen organisaatiorakennetta, strategista ohjausta ja johtamisjärjestelmää on uudistettava kokonaisvaltaisesti
- Pelastustoimen rooli ensihoidossa on oltava ennustettavampi ja rakentua poliittisten päättäjien strategiseen tahtotilaan
- Pelastustoimen rahoitus ja itsenäinen asema on turvattava
- Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen jakaminen on peruttava
- Riittävät pelastustoimen resurssit on määritettävä valtakunnallisesti

Pelastustoimen organisaatiorakennetta, strategista ohjausta, johtamisjärjestelmää ja johtamista uudistettava kokonaisvaltaisesti

SPAL pitää Hallituksen esityksessä olevaa pelastustoimen nykytilan arviointia oikeansuuntaisena ja laissa esitettyjä tavoitteita pääosin kannatettavana. Erityisesti pelastustoimen hajanainen organisaatiorakenne sekä ohjaus- ja omistajuussuhteet aiheuttavat sen, ettei pelastustoimi ole kyennyt turvallisuuskriittisenä viranomaisorganisaationa luomaan yhdenmukaisia toimintamalleja, tietojärjestelmiä ja yhdenvertaista palvelutarjontaa alueilla kaikissa olosuhteissa.

Pelastuslaissa määrätään, että sisäministeriö johtaa, ohjaa ja valvoo pelastustointa ja sen palvelujen saatavuutta ja tasoa, huolehtii pelastustoimen valtakunnallisista valmisteluista ja järjestelyistä, yhteensovittaa eri ministeriöiden ja toimialojen toimintaa pelastustoimessa ja sen kehittämisessä sekä huolehtii muista sisäministeriölle tässä laissa säädetyistä tehtävistä.

Sisäministeriön pelastusosastolla ei ole juurikaan käytettävissä ohjauskeinoja tai asemavaltaa toteuttaa laissa asetettuja velvoitteita. Valtakunnallisen strategisen johtamisen, tilastointijärjestelmien ja tietojohtamisen järjestelmäpuutteet hajauttavat toimintaa ja aiheuttavat vakavan puutteen valtakunnalliselle johtamisjärjestelmälle.

SPALin varovainen arvio on, ettei sote- ja maakuntauudistus korjaa pelastustoimen organisaatiorakenteessa tunnistettuja ilmiöitä ja epäkohtia riittävästi.

Pelastustoimessa toteutettiin vuonna 2004 alueellinen organisaatiorakenne, jolloin Suomeen perustettiin 22 alueellista pelastuslaitosta. Alueellinen pelastuslaitostoiminta ei ole SPALin arvion mukaan merkittävästi yhdenmukaistanut pelastuslaitoksen viranomaispalveluita tai palveluprosesseja.

Poliittisen päätöksentekijän tulee arvioida ja linjata, pidetäänkö pelastustoimea turvallisuuskriittisenä organisaationa. Mikäli pidetään, kuten SPAL sen näkee, tulee pelastustoimen johtamisjärjestelmä rakentaa siten, että valtakunnan tasolla voidaan aidosti johtaa toimintaa niin strategisella tasolla kuin valtakuntaa uhkaavassa operatiivisessa tilanteessa

Turvallisuuskriittiselle organisaatiolle voi olla katastrofaalista, mikäli organisaatiossa ei ole samankaltaista ja ajankohtaista tilannekuvaa ympäristöstä, henkilöresursseista, materiaalista ja kalustosta, erityisesti laajoissa kriisitilanteissa. Johtamisjärjestelmä joutuu toimimaan puutteellisella tilannekuvalla ja pahimmassa tapauksessa päätöksiä tehdään puutteellisella tiedolla.

Pelastustoimen rooli ensihoidossa oltava ennustettavampi ja rakentua poliittisten päättäjien strategiseen tahtotilaan

Pelastuslain 27 §:ssä todetaan, että pelastustoimi voi suorittaa ensihoitopalveluun kuuluvia tehtäviä, jos ensihoitopalvelun järjestämisestä yhteistoiminnassa alueen pelastustoimen ja sairaanhoitopiirin kuntayhtymän kesken on sovittu terveydenhuoltolain (1326/2010) 39 §:n 2 momentin mukaisesti.

SPAL pitää tarkoituksenmukaisena, että pelastustoimi tuottaa ensihoitopalveluita myös jatkossa. Pelastustoimen ja ensihoitopalveluiden synergiahyödyt lienevät pelastustoimen asiantuntijoiden mukaan kiistattomat.

Edellisen hallituksen lainvalmistelumateriaalissa on esitetty arvio, että pelastuslaitoksista noin 70 % tuottaa ensihoitopalveluita. Lisäksi merkittävä osa pelastuslaitosten operatiivisista tehtävistä on ensihoito- ja ensivastetehtäviä.

Pelastustoimen koulutusjärjestelmän opetusohjelmasta noin kolmannes on kohdistettu ensihoitotoimintaan. Mikäli huomioidaan, että merkittävä osa pelastajista saa Helsingissä ja muualla valtakunnassa pelastajatutkinnon lisäksi terveydenhuoltoalan koulutuksen, on osaamisen ylläpitämiseen ja operatiivisten tehtävien sidonnaisuusaste ensihoitopalveluiden osalta merkittävä.

Pelastustoimea ollaan SPALin tiedon mukaan siirtämässä hyvinvointialueille ensihoidon palvelutoiminnan turvaamiseksi. Mikäli näin on, tulee ensihoitopalvelut määrittää pelastustoimen lakisääteiseksi tehtäväksi tai vähintään lain esivalmistelussa tulee kirjata, että tämä on eduskunnan strateginen ja poliittinen tahtotila.

Mikäli pelastustoimen ydintehtäviin ei jatkossa lukeudu ensihoitotoiminta ja palvelut, on vakavasti harkittava pelastustoimen siirtämistä valtion organisoimaksi. SPALin näkemyksen mukaan valtiollisen pelastustoimen hyödyt tulee arvioida joka tapauksessa.

Pelastustoimen rahoitus ja itsenäinen asema on varmistettava

SPAL pitää tärkeänä, että pelastustoimen rahoitus ja toimintaedellytykset varmistetaan uudessa organisaatiossa. Erityisesti henkilöstön palkkojen rakenteelliset epäkohdat tulisi korjata muutostilanteessa liikkeenluovutusperiaatteen mukaisesti.

Sisäministeriön laskelmien mukaan vuoteen 2030 saakka olisi pelastuslaitoksilla noin 80 miljoonan euron rahoitusvaje. SPAL ei ole saanut laskelmia arvioitavaksi, mutta mikäli arvio pitää paikkansa, esittää SPAL vakavan huolensa pelastustoimen palveluiden ja kansalaisten turvallisuuden puolesta.

Organisaation muutostilanteessa kustannukset yleensä nousevat ja mikäli rahoitusvaje on tiedossa jo ennen kuin organisaatio käynnistää toimintansa, tulee rahoituslaskelmat arvioida uudelleen ja varmistaa, ettei turvallisuuskriittisen organisaation toimintaa vaaranneta 80 miljoonan euron rahoitusvajeen johdosta.

SPAL pitää tärkeänä, että pelastuslaitosten itsenäinen toiminta varmistetaan sote- ja maakuntauudistuksessa. On ilmeinen vaara, että pelastustoimen kehitys- ja uudistustarpeet hautautuvat suuren sosiaali- ja terveystoimen jalkoihin. Parhaiten pelastustoimen itsenäinen asema voidaan varmistaa pelastustoimelle korvamerkityllä rahoituksella. Nyt esitetyssä hyvinvointialueen yleiskatteellisessa rahoituksessa on pelastustoimen osalta selkeä vaara siitä, että rahoitus siirtyy soten suuntaan.

Pelastuslaitosten talousarviot ovat vain murto-osa sosiaali- ja terveystoimen talousarviosta. Kuntien haasteelliset talousolosuhteet ja pandemian aiheuttama julkisen talouden velkasuhde voi ohjata päättäjien intressit vain sosiaali- ja terveystoimeen. Pelastustoimen osalta tämä olisi erittäin vahingollista.

Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen jakaminen

Uudenmaan erillisratkaisussa Uusimaa jaetaan Helsinkiin ja neljään hyvinvointialueeseen.

Pelastustoimen osalta Uusimaa jakaantuu tällä hetkellä, Helsingin, Länsi-Uudenmaan, Itä-Uudenmaan ja Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksiin. Uudenmaan pelastustoimi on järjestetty em. jaon mukaisesti vuodesta 2004 lähtien. Valtakunnallisesti arvioiden Uudenmaan pelastustoimi on kyennyt turvaamaan alueen ja järjestämään pelastustoimen palvelut verraten hyvin.

Esityksessä nykyinen Keski-Uudenmaan pelastuslaitos oltaisiin jakamassa kahteen laitokseen hyvinvointialuejaon mukaisesti: Vantaa-Keravan pelastuslaitokseen sekä jäljelle jäävään Keski-Uudenmaan pelastuslaitokseen.

SPAL ei pidä Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen jakoa järkevänä. Nykyinen Keski-Uudenmaan pelastuslaitos on hoitanut tehtävänsä laadukkaasti ja kustannustehokkaasti. Laitoksen jakaminen

kahteen aiheuttaisi paitsi turhia kustannuksia myös mahdollista turvallisuusvajetta. Laitosten organisaatio olisi rakennettava uusiksi, jonka lisäksi henkilöstön tarve kahden laitoksen osalta tulisi melko varmasti kasvamaan nykyisestä. Osaavien pelastusalan ammattilaisten rekrytointi on pelastustoimessa tällä hetkellä haastavaa.

Riittävät henkilöstöresurssit määriteltävä valtakunnan tasolla

SPAL pitää ensiarvoisen tärkeänä, että pelastustoimen ammattilaisten, sopimuspalokuntalaisten ja vapaaehtoisten henkilöstömäärät (resurssit) perustuvat todelliseen tarpeeseen ja pohjautuvat valtakunnalliseen skenaarioon tai selontekoon. Pandemiat ja muut yhteiskunnan kohtaamat kriisit eivät ilmaannu paikallisesti, vaan ovat usein kansallisia tai globaaleja ilmiöitä.

Alueellinen palvelutasomääritys ei yksinään riitä vastaamaan uhkakuviin, joista pelastustoimen tulee suoriutua olosuhteista tai katastrofin laajuudesta riippumatta. Turvallisuuskriittisenä organisaationa pelastustoimen resurssien ja toiminnan tulee pohjautua valtakunnalliseen riskien arviointiin, henkilöstösuunnitelmaan ja yhdenmukaiseen johtamisjärjestelmään.

Valtakunnallisessa henkilöstösuunnitelmassa (muu strategia-asiakirja) tulisi määrittää pelastusalan ammattilaisten, ensihoitajien, sopimuspalokuntalaisten ja muiden vapaaehtoisten resurssien minimimäärät, joilla kykenemme vastaamaan kansallisiin ja globaaleihin onnettomuuksiin ja epidemioihin.

Vantaalla 17.2.2021

Kim Nikula
Järjestön johtaja
Suomen pelastusalan ammattilaiset SPAL ry